УДК 75+821

«АҢ» АЛЬБОМЫ

В 1915 г. для подписчиков журнала «Анг» вышел в свет «Альбом», подготовленный Г. Ибрагимовым и объединивший образцы мирового изобразительного искусства. В предисловии к «Альбому» нашли отражение размышления Г. Ибрагимова о литературе и искусстве. После издания «Альбома» в газете «Кояш» была опубликована предлагаемая вниманию читателей рецензия неустановленного автора. Основные замечания рецензента в адрес Г. Ибрагимова заключаются в бессистемности изложения материала, излишнем внимании к христианскому искусству в ущерб искусству мусульманского мира.

Ключевые слова: Г. Ибрагимов, журнал «Анг», татарская литература, изобразительное искусство, критика.

In 1915 the Album edited by G. Ibrahimov and uniting samples of the world fine art was published for the subscribers of the magazine «Ang». In the preface to the «Album» thoughts of G. Ibragimov on literature and art are reflected. After the publication of the Album, the «Koyash» newspaper published a review by an unidentified author that was brought to the attention of readers. The reviewer's main remarks to G. Ibrahimov are in the unsystematic presentation of the material, excessive attention to Christian art to the detriment of the art of the Muslim world.

Keywords: G. Ibrahimov, Ang magazine, Tatar literature, visual arts, criticism.

«Аң» журналына 1914 ел өчен сәркатиблеккә Галимҗан әфәнде Ибраһимов чакырылгач, ул мәзкүр *(югарыда әйтелгән)* ел өчен мөштәриләргә *(даими укучыларга)* һәдия *(бүләк)* уларак бер «Альбом (сәнаиге нәфисә мәҗмугасы)» бирүне дә вәгъдә итеп игълан кылынган иде. Бәгъзе *(кайбер)* сәбәпләр белән Галимҗан әфәнде «Аң» журналыннан китү сәбәпле, вәгъдә ителгән бу «Альбом»ның мөштәриләргә *(абунәчеләргә)* бирелүе соңга калып, менә хәзер әле нәшер ителде[1].

Бондый нәрсәнең матбугатымызда әүвәл *(беренче)* мәртәбә чыгуы булганлыкдан, аңар беркадәр туктарга тугры киләдер: «Альбом» зур кулда (*форматта*), 32 сәхифәдә *(битле)* булып, 32 рәсем һәм Галимҗан әфәнденең озын бер мәкаләсеннән гыйбарәттер. Яхшы кәгазьгә матур итеп басылган, әлхасыйль *(нәтиҗәдә)* технический ягы белән бик тә кәнагатьләндерерлек булып чыккан. Мөндәриҗәсенә *(эчтәлегенә)* килгәч инде, мәгаттәәссеф *(кызганычка каршы),* бу сүзне әйтеп булмыйдыр: әүвәл караштан ук күренеп тора торган бер системасызлык, тәртип ителешенең бик сатхи *(сай)* мәгълүмат, аннан-моннан ишеткән вә күргән белән генә оештырылган икәнен белдертәдер. Кирәк мәкаләдә вә кирәк рәсемнәрдә, нә дә бер тәртип белән сәнаигы нәфисәнең *(матур сәнгатьнең)* классический кыйсемен *(өлешен),* вә нә дә бу көнгә килеп йиткән дәрәҗәсен күрсәтелә алмаган шикелле, үземез өчен якын булган нәрсәләр дә кирәгенчә кертелә алмаган. Галимҗан әфәнденең мәкаләсе, русча әдәбият учебникларының мөкаддимәләрен *(кереш сүзләре)* бераз тәфсирләбрәк тәрҗемә иткән дә, шуңар үземездә дә рәсемнәр вә композиторлар чыга башлау

тугрысында бер дога иярткән вә үзенең өмидсез түгел икәнен бәян иткән. Үземезгә иң якын тора торган рус галәменең *(дөньясының)* сәнгатенә даир *(караган)* йитәрлек мисаллар күрсәтер урында, Галимҗан әфәнде безне Рафаил[2] исеме вә аның тарафындан ясалган Мадонналарның (хәзрәте Мәрьям сурәтләре) «могҗиз»леген бәян белән сыйлаган. Безнеңчә, мондый бер «Альбом»да, хосусан *(аерым алганда)* шундый шау-шулы вәгъдәләр белән тәртип ителгән бер «Альбом»да, яхуд *(яки)* классический сәнаиге нәфисә хакында ибтидаирәк *(гадирәк)* булса да, асыллы бер мәгълүмат бирүне, яхуд үземез аннан истифадә итәргә *(кулланырга)* тиешле рус сәнгате тугрысында бер аң бирүне максад итеп тоту тиеш иде. Вәлхаль *(чынлыкта),* бу «Альбом»да без бу икенең һичберсен күрмәү өстенә, гомумән, һичбер система таба алмыймыз. Галимҗан әфәнде безгә мәкаләсендә «Рафаилнең могҗиз Мадонналары дәрәҗәсенә ашды» дип Рафаилне, ул тәрсим иткән *(ясаган)* хәзрәте Мәрьям сурәтләрен бөтен сәнгате нәфисәнең тәҗәссемендән *(гәүдәләнүеннән)* гыйбарәт шикелле итеп күрсәтсә дә, ул дәгъвасын исбат өчен дә бер асыллы бәян биреп китми, бәлки бу дәвернең Мадонналарында «христианлык идеалларына гадәттән тыш бер ашкыну күрсәтү» бар иде дип кенә «могҗиза»лыгын исбат итә. Рафаилнең христиан изгеләрен тәрсим итүдә, хосусан, Мәрьям ананы ясауда дәрәҗәи кәмальгә *(камиллек дәрәҗәсенә)* ирешкәнен вә гомумән дә чиркәү рәсемләре ясауда үз заманында иң маһир бер сәнгатькяр булучылыгын, табигый, берәү дә инкяр итми. Ләкин мөселманнар өчен тәртип ителә торган мондый нәрсәләрдә христиан галәменең дөньяви нәрсәләр сугышына булган сәнгатен ихтыяр итүнең табигыйрәк булучылыгы да шөбһәсездер, хосусан, Галимҗан әфәнде сәркатиблек иткән заманда «Аң»ның үзендә дә инде хәзрәте Мәрьям сурәте ике мәртәбә чыгып өлгергән иде ки, шуңар күрә «Аң» укучылары Мадонналарны вә алардагы христианлыкка мәнсүб *(караган)* красотаны аңламый калалар дип куркырга да Галимҗан әфәндегә урын юк.

Моның өстенә Галимҗан әфәнде үзенең мәкаләсендә, фотограф сурәтләре *(фотографияләре)* белән сәнаиге нәфисә арасында һичбер төрле мөнәсәбәт юк дип дәгъва итсә дә, «сәнаигы нәфисә»се дип исем биргән «Альбом»ына 10 данә фотограф рәсемләре *(фотографияләре)* дә кертеп, бер тәнакыз *(каршылык)* ясый һәм «Альбом»ның бу кыйсемендә дә *(өлешендә дә)* гаҗәеб бер системасызлык күрсәтә. Бу системасызлыкны ачык күрсәтер өчен фотограф рәсемнәрен санап чыгу йитсә кирәк: Сахибҗамал Гыйззәтуллина, исеме язылмаган бер рус артисткасы, Мәрҗани, «Исабәт» мөхәррире *(авторы)* Г. Чыгатай, Мәҗит Гафури, Сәгыйть Рәмиев, Зәки Вәлиди, сәясиләремездән Садри Максуди һәм Г. Исхакый, Сәгыйть вә Манатовлар мәгыятендә *(компаниясендә)* алдырган Галиҗан әфәнденең үз фотографы *(фотографиясе)* дәрҗ ителгән *(кертелгән).* Дини реформаторлар эчендә Муса әфәнде Бигиев рәсеменең булмавы никдер аңлашылмаслык булса, Мөхәммәд галәйһиссәлам хакында бер тарафлы әсәр язган Г. Чыгатай әфәнде рәсеме дәрҗ ителгәч, инде шул ук Мөхәммәд галәйһис-

сәлам хакында әсәр язган вә ислам тарихында йәде тула сахибе *(киң белем иясе)* булган Ризаэддин хәзрәт рәсеменең булмавы «Альбом»ны бөтенләй берьяклы ясый. Сәясиләремездән берсенең рәсеме төшерелгәч, инде Йосыф Акчура углы, Фатих Кәрими вә җәмәгать хадимнәреннән Сәлимгәрәй Җантуриннарның рәсемләре дә булырга тиеш түгелмени? Боларның һәммәсеннән алда, вафаты мөнәсәбәте белән Гаспринскийның хәзергә кадәр матбугатка чыкмаган берәр рәсемен табарга тырышу, Каюм эн-Насыйриның профессор Катанов группасындагы рәсемен алдырып дәреж итү «Альбом»ны тәртип итүченең вазыйфасыннан тыш идемени? Исеме дә язылырга ярамый торган бер рус артисткасы ни мөнәсәбәт белән дәрҗ ителә? Матурга күрәме? Ул матурлыкта гына татар-төрек кабиләсенә мәнсүб *(караган)* бер кыз, бер хатын табу бик читенмени?

«Альбом»ның һәр ике тарафындагы менә шул системасызлыкны күргәч, аның технический ягы никдер мөкәммәл *(камил)* булса да, мөндәриҗәсе (*эчтәлеге*) соң дәрәҗәдә зәгыйфь вә сатхи эшләнгән дияргә мәҗбүр булынадыр. «Сәнаиге нәфисә мәҗмугасы» дигән шикелле тантаналы исем белән тәртип иткәч инде, Галимҗан әфәнде шул тугрыда чынрак мәгълүматлы берәр кешедән тәгълимат алыбрак хәрәкәт иткән булса, вазыйфашинаслык *(компетентлык)* иткән булыр иде. «Аң» идарәсе үзе нәшер иткән бу «Альбом»ның шул бер тарафлыгын хәтергә алып булырга кирәк, үз тарафыннан түбәндәге ихтирафны *(искәрмәне)* дәрҗ итүне тиеш тапкан: «Альбом»ның мөндәриҗатын башкарып чыгару «Аң» журналының элекеге сәркатибе Галимҗан әфәнде Ибраһимовка илтизам ителгәнлегеннән *(йөкләтелгәнлектән)* идарә мәсьүлиятне *(җаваплылыкны)* үз өстендән төшерәдер».

Матбугатымыз дөньясында мәктәпләр галәме белән һич мөнәсәбәтләре булмаган бәгъзе кешеләрнең яза торган нәрсәләре тугрысында иң сатхи бер мәгълүматка гына малик (*ия булган*) хәлдә «мәктәп китаплары» язуларын күрә-күрә өшеп беткән җан, акыл шушындый «сәнаигы нәфисә» исеме белән вөҗүдкә чыга торган *(дөньяга чыга торган)* нәрсәләр дә мондый газапларга һәдәф ителмәсен *(мишень ителмәсен)* иде һәрнәрсәне әһалиенә *(белгечләренә)* тапшырырга вакыт инде.

«Кояш» газетасы,
1915 ел, 20 март (№ 659)

Искәрмәләр

1. «Аң» журналы абунәчеләре өчен әзерләнгән һәм рәсем сәнгате үрнәкләрен үз эченә алган «Альбом (сәнаигы нәфисә мәҗмугасы)» 1914 елда әзерләнгән булуга карамастан, техник сәбәпләр аркасында 1915 елның февралендә генә басылып чыга (*Г. Ханнанова искәрмәсе).*

2. Биредә сүз атаклы итальян рәссамы һәм архитекторы Рафаэль Санти (1483–1520) турында бара (*Г. Ханнанова искәрмәсе*).

Текстны басмага әзерләүче, искәрмәләрне язучы:
Ханнанова Гөлчирә Мәхмүт кызы,
ТР ФА Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институтының текстология бүлеге фәнни хезмәткәре